

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308–9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl : 15 Sayı : 40 Nisan 2022

Yayın Geliş Tarihi: 13 Ocak 2022 Yayına Kabul Tarihi: 22 Mart 2022

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1057113>

Makale Türü: Araştırma Makalesi/ Research Article

Atıf/Citation: Karadoğan, U. C. (2022).XX. Yüzyıl Başında Osmanlı Tebaasının Jimnastiğe Bakışı ve Jimnastik Adı Altında Başlattıkları Bağımsızlık Hareketleri. Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (40), 631-665.

XX. YÜZYIL BAŞINDA OSMANLI TEBAASININ JİMNASTİĞE BAKIŞI VE JİMNASTİK ADI ALTINDA BAŞLATTIKLARI BAĞIMSIZLIK HAREKETLERİ

Umut C. KARADOĞAN*

Öz

Dünya üzerinde tatbik edilen modern sporlar, Osmanlı Devleti topraklarına “Türk Modernleşmesi” olarak adlandırılabilen Tanzimat dönemi ile girmeye başlamış, siyasal, kültürel, hukuki özgürleşmenin ilk aşamasının kaydedildiği Meşrutiyet devrinde de çeşitliliğini artırmak suretiyle mevcut yeni dönemin getirdiği özgürlük ortamından yararlanmış. 1909 yılında çıkarılan Cemiyetler Kanunu ile birlikte, Osmanlı topraklarında Batılı devletlerinde tesiri ile tebaa arasında başlayan legal örgütlenmelerin temelleri de yine jimnastik cemiyetleri vasıtası ile atılmış ve süreç etnik milliyetçilik ekseninde şekillenmiştir. Osmanlı tebaasının toplumsal olarak “var olma” mücadeleleri ulus bilincinin gelişmesi, sosyal dayanışma bağlarının kuvvetlenmesi, ortak kültür oluşturma ve sürdürme noktasında, cemiyet kültürünün “mikro milliyetçilik” konvansiyonuyla jimnastiğin kullanılarak desteklenmesi çabasına gidilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Osmanlı modernleşme süreci içerisinde spor algısının geçirdiği değişim ve bunun jimnastik sporu üzerinden Türk ve gayr-i Müslim toplumu üstündeki tesirini tespit edebilmektir

Dr. Öğrt. Grv. Sinop Üniversitesi Boyabat Meslek Yüksek Okulu.
umuttarih@hotmail.com

Anahtar Kelimeler: Jimnastik, Osmanlı Modernleşmesi, Beden Eğitimi, Milliyetçilik Hareketleri, Gayr-i Müslim.

THE VIEW OF THE OTTOMAN CITIZENS TO GYMNASTICS AT THE BEGINNING OF THE XX.th CENTURY AND THE INDEPENDENCE MOVEMENTS WHO STARTED UNDER THE NAME OF GYMNASTICS

Abstract

The modern sports practiced all over the world started with the Tanzimat Period, which can be called "Turkish Modernization" in the Ottoman Empire, and the first stage of political, cultural and legal liberation diversified with the Constitutional Era and benefited from the freedom environment brought by the new era. With the Law of Associations of 1909, the official organizations that started in Ottoman lands with its influence in Western states and among its subjects were started again through gymnastics societies and the process was shaped on the axis of ethnic nationalism. Efforts were made to develop national consciousness in the Ottoman community, to create social solidarity, to create a common culture, to support the community culture by using gymnastics with the "micro-nationalism" convention. The study is to determine the change in the perception of sports in the modernization process and its effect on the Ottoman society through gymnastics.

Keywords: *Gymnastic, Modernization of Ottoman, Physical Education, Nationalist Movements, Minorities*

1. GİRİŞ

XIX. yüzyıla kadar Osmanlı yönetiminin halkı ile arasındaki sosyal bağını alışlagelmiş biçimde "millet sistemi" üzerinden değil de dinsel bir anlayış üzerine tesis etmiş olması ile ortaya çıkan "cemaatleşme" (Karpaz, 1999: 21) kültürü, toplumun kendisini yüzyıllar boyunca ifade ederken tercih ettiği en temel faktör olmuştur. Osmanlı Devleti yönetiminde sözü edilen "cemiyet ve cemaat" kavramının değişimi ise Fransız İhtilalinin ülkede yarattığı tesir ile gerçekleşmiştir (Alkan, 2003: 6,11). Bu süreçte toplum dine dayalı cemaat

pozisyonundan sıyrılarak, kendine özgü ve etnik bağları öne çıkaran, küçük gruplara bölünmek sureti ile yeni bir örgütlenme modeline imkân veren yapıya evrilmiştir (Karpaz, 1999: 21). Bu sayede Osmanlı Devleti'nde tebaa ile reaya arasındaki temel farkın bu modernleşme algısıyla sona erdiği bir sosyal ortam söz konusu olmuştur (Erdoğan, 2010: 3).

Bu düşünceden hareketle Osmanlı Devleti'nde toplumun sosyalleşme noktasında kendisini ifade edebilmek için kullandığı figürlerden birisi olan spor da bu düşünce akımından etkilenmiş ve değişime uğramıştır. Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyıla kadar spora ve sporcuya bakışı gelenekselden öteye gitmezken, mezkûr yüzyılda başlayan değişim akımından yönetim de payını almıştır. Bu bağlamda spora ve örgütlenme biçimine uyum sağlamak üzere adımlar atan yönetim, süreci ilk aşama da eğitim-öğretim faaliyetlerinin içerisine söz konusu uygulamayı yerleştirerek başlatmıştır.

Meşrutiyet dönemi Osmanlı yönetiminde spor faaliyetleri, dini orijinli ve marifete bağlı, insan yaşamında temel uğraşı alanı olarak değerlendirilmeyen bir çaba olarak görülürken, cemiyetleşmenin hız kazanması ile yerini daha aktif spor faaliyetlerinin yapılmaya başlandığı bir döneme terk etmiştir. Böyle bir döneme kadar idman yalnızca yabancıların ve gayrimüslimlerin yaygın şekilde yaptıkları faaliyetler olarak kalmıştır (Kuter-Kuter, 2012: 84-86). Bu minvalde yönetimin okullarda başlattığı spor müfredatını, Batılı ülkenin müfredat esaslarına uyumlu hale getirmek suretiyle uygulamaya koyduğu sportif faaliyetler ilerisi adına Osmanlı Devleti'nin bu manadaki değişimine de ön ayak olmuştur (Çelik-Bulgu, 2010: 142). Söz konusu spor anlayışının değişiminin ilk emarelerinin İzmir, İstanbul gibi benzeri kozmopolit¹ (Ağakay, 1966: 460) şehirlerde görülmesinde nüfusun önemli bir kısmının yabancı ve tebaadan olmasının da tesiri mutlaka göz ardı edilemez. Bu kozmopolit unsurlar sözü edilen şehirlerde kurdukları

¹ Kozmopolit: Birden fazla ulustan olan ve onları içine alan (yer)

farklı kulüpler vasıtasıyla değişik spor organizasyonlar da tertiplemişlerdir (Günay, 2017: 917).

Konuya ilişkin ayrı ayrı çalışma yapan Nejla ve Mehmet Günay, Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye'de gayr-i Müslimlerin ve Türklerin cemiyetleşme çabalarından ve kurdukları çeşitli spor kulüpleri aracılığıyla paramiliter faaliyetlere başlamalarından, okullarda özellikle beden eğitimi dersini "milliyetçi" amaçlarını yaymak adına kullandıklarından bahsederken, Çiğdem Cihangir, Rum cemiyetleri açısından sosyal ve kültürel anlamda örgütlenme süreçlerini irdelemiştir. Rum cemaatinin Osmanlı büyük şehirlerindeki sportif faaliyetleri hakkında ayrıntılı bir doktora çalışması olan araştırmacı Andreas Baltas'ın konuya yaklaşımı dikkat çekicidir. Azınlık ve spor hususunda bir dikkat çekici çalışma da Firdes Temizgüney'e ait olandır ki Musevilerin tarihi Macabbi Cemiyeti'ni incelemiş ve sosyo-kültürel, faaliyetleri üzerinde durmuştur. Ancak Osmanlı Musevilerinin ayrıntılı incelendiği bir başka çalışma da Metin Delevi'nin hazırladığı eserdir. Tüm bunların haricinde tebaayı bir bütün olarak ele alan araştırma ise Aram Kuran ile Ergun Hiçyılmaz'a ait çalışmadır. Kuran ve Hiçyılmaz'ın çalışmasında üç gayr-i Müslim grubu birlikte ele alınmış, yaptıkları tüm sportif faaliyetlerden bahsedilmiş, sporcular hakkında bilgiler verilmiştir.

Yapılan mevcut çalışmada ise tüm bu araştırma ile incelemelerin haricinde konu bir bütün olarak ele alınmaya gayret edilmiş ve öncelikle Osmanlı Devleti'ne jimnastik sporunun girişi, devlet bünyesine jimnastik sporunun ne denli desteklendiği, yetkililerin jimnastiğe bakışı, konu ile bağlantılı kişilerin devlet nezdinde yürüttükleri faaliyetler, jimnastik sporunun okul müfredatlarında yer alması adına girişimler, Osmanlı tebaasından ilk olarak jimnastik sporunu cemiyet faaliyeti haline getiren topluluk ile cemaat okullarının jimnastiğe hangi amaçla yaklaştıklarından söz edilmeye çalışılmış, söz konusu cemaatlerin mensubu oldukları toplumun belli başlı coğrafyalarda düzenledikleri

organizasyonlar ile ulaşmayı planladıkları “milliyetçilik” hedefleri hakkında Milli Mücadele dönemine kadar arşiv belgeleri, yabancı kaynaklarda kullanılmak suretiyle bilgi verilmeye çalışılmıştır.

2. OSMANLI GAYR-İ MÜSLİMLERİNDE JİMNASTİK CEMİYETLERİ ARACILIĞIYLA OLUŞTURULMAYA ÇALIŞILAN ETNİK AİDİYET BİLİNCİ

Avrupa toplumlarında sosyal, kültürel ve sportif aktivite yapmak maksadı ile bir araya gelerek bir cemiyet çatısı altında toplanma bilinci, XVII. yüzyıl sonu XVIII. yüzyıl başlarına rastlarken, Osmanlı Devleti’nde bu aynı zamanda bir tasavvuf kurumu olan tekkeler vasıtası ile bir araya gelerek ibadet etme ve spor yapma kültürü, XIX. yüzyılın sonunda günümüzdeki modern anlamda cemiyetleşmeye dönüşmüştür (Karadoğan 2021: 199-200).

İstanbul başta olmak üzere gayr-i Müslimlerin bulunduğu her yerde ümmetten, millete geçilen süreçte kültür ve yardım dernekleri, hayır cemiyetleri (cami, kilise, sinagog) yoğunluk kazanmaya başlamış, 1901 yılında Fransa’da yayımlanan dernekler ile ilgili kanunlardan, uyarlanarak hazırlanan 1909 Cemiyetler Kanunu ile cemiyetlerin, derneklerin uyacağı esaslar belirlenmiştir. II. Meşrutiyet’in ilanı ile birlikte Osmanlı Anayasa’sına yapılan eklemelerle dernek kurma hak ve hürriyeti özellikle “İttihad-ı Anasır”ın korunması, gizli cemiyetleşmenin önlenmesi noktasında toplumsal mutabakatın oluşturulması amaçlanmıştır (Toprak 1985: 205-208; Başkutlu-Özçakır, 2020: 401-402).

Tanzimat döneminden başlayarak, I. Meşrutiyet dönemine gelinceye kadar hızlı bir ivme yakalayan sosyal örgütlenme hareketi önce Rumlar, Ermeniler, Museviler ardından Bulgarlar, Arnavutlar en sonunda da Türkler arasında görülmeye başlanmıştır. Elbette bu sosyal örgütlenme çabasının ilk dönemleri, gayr-i Müslim toplumun içerisinde kültürel küçük ve masum birer organizasyon olarak başlamışsa da Fransız İhtilâlinin getirisi olan milliyetçilik akımının tesiriyle

Batılı devletlerden aldıkları “etnik aidiyet” desteğinin en kıymetli kontrollü değişim vasıtalarından birisi hâline dönüşen cemiyetler, bir süre sonra Osmanlı toplumunun birlik, beraberlik ve bütünlüğünü doğrudan tehdit eden organizasyonlar haline almışlardır (Günay, 2017: 917).

XIX. Yüzyılın sonunda Avrupa toplumlarında başlayan milliyetçilik algısı dünyanın farklı coğrafyalarına dağılmış olan Yahudi toplumuna da sirayet etmiş ve kendilerine “vaad” edildiğini iddia ettikleri topraklara (Filistin) dönebilmek adına yoğun gayretlere girişmişlerdir. Bu konuda en önemli desteği de Avrupalı devletlerden alan Yahudiler tertip ettikleri iki Siyonist kongre sonucunda Teodor Herzl’i siyasi temsilci olarak seçmişlerdir (Temizgüney 2019, s.341). Kongrelerdeki esas maksat, Yahudilerde millet bilinci uyandırmak, devlet kurmak adına girişimlerde bulunmak, bunun için tüm dünya Yahudilerinin buldukları meslek gruplarında edindikleri hemen her kazanımı, kurmayı hedefledikleri ülkeye aktarmalarını temin etmek, basın-yayın unsurlarını bu işi için seferber etmek olarak belirlemişlerdir (Kızıloğlu, 2012: 36-54; Tokgöz, 2017: 183-195; Yetkin 1996: 123-124).

2.1. Osmanlı’da Maccabi Jimnastik Cemaati ve Siyonist Faaliyetleri

Osmanlı Devleti’nde ise Yahudi toplumunun ileri gelenleri, durumlarını dönemin yönetimine iletirken bölücü değil, yapıcı olduklarını, ülkenin kaynaklarını yok etmek değil, mamur etmeyi hedefledikleri şeklinde propaganda yapmışlardır. Burada kurulacak Yahudi derneğinin yegâne amacının devletine, milletine sadakat ile bağlı nesiller yetişmesini temin etmek olduğu vurgulanmıştır. Bu sebeple farklı Avrupa devletlerinin vatandaşı olan diğer Siyonist yapılarla aralarına mesafe dahi koyduklarını ifade etmişler, “Siyonizm” hususunda birbirlerine karşı tavır dahi almışlardır (Temizgüney, 2019: 342;Delevi, 2019: 10104-105).

Yahudi toplumunun dünyanın farklı yerlerine dağılmış olması, Siyonist yapının “ulusal vatan oluşturma” fikrini değiştirmedeği gibi ona yasal bir prosedür kazandırabilmek adına sıkı bir tempoda çalışmalarını da zorunlu hale getirmiştir. Yahudilerin, milliyet duygusunu geliştirmek, vatana kavuşmak için belirledikleri hedeflerden birisi din, kültür birliği ise diğeri de fiziksel olarak diri ve çevik bir nesil yetiştirmek düşüncesi olmuştur. “Mascular Judaism” (Umland, 2013: 5-16) olarak tanımlanan bu hareketin savunucusu Max Nordau adlı Siyonizm’in kurucularından birisidir. Nordau’ye göre; “Yahudi toplumunun jimnastiğe eskisinden daha fazla ihtiyacı vardır. Yahudi toplumunun “ötekileştirilmesinin” temel sebebi, fiziksel zayıflıklarından kaynaklanmaktadır (Umland, 2013: 5-16; Cora 2008, s.38). Böylece yeni Yahudi nesli hem entelektüel hem de fiziksel güce sahip olacaktır.” şeklinde II. Siyonizm Kongresi’ndeki sözleriyle içerisinde buldukları politik vaziyeti izaha çalışmıştır (Umland, 2013: 16-50).

Yahudiler, milliyetçilik ruhunu gençlere verebilmek adına milletin yetiştirdiği pek çok kahramanının adını (Umland, 2013: 42-43; Bloom, 2010: 84-85; Kay, 2002: 118; Sabah Genel Kültür Ansiklopedisi 1988: 1847; Temizgüney, 2019: 345)² spor kulüplerine vermekten de geri durmamışlardır. XIX. Yüzyılın sonunda

² *Bar-Kochba*: Roma İmparatorluğu’na karşı M.S.132-135 tarihleri arasında isyan etmiş kişidir. Yahudi ırkını yükseltmek amacı olmuştur (Umland, 2013: 42). *Shimon Bar Giora*: Shimon Bar Giora Samiriye’deki Gerasalardan olup, I. Yahudi-Roma Savaşı’nda önemli taarruzlar gerçekleştirmiş ve Roma ordusuna kayda değer seviye de zarar vermiştir. M.S. 66 yılında Cestius Gallus komutasındaki Roma birlikleri Kudüs’e ilerlediklerinde, Roma ordusuna kuzeyden saldırmak suretiyle yenilgiye uğratmıştır (Bloom, 2010: 84-85). *Yehuda Makabee*: Haham Matheas Hasmonean’ın 4 oğlundan birisidir. İskender Devleti’nin yıkılmasının ardından kurulan Selevkos Devleti’ne karşı yapılan savaşta (M.Ö.166-170) yararlılık göstermiştir. Kudüs’teki ikinci tapınağın Romalı putlardan temizlenmesi ve Yehova’ya adanması hadisesi olan “Hanuka Bayramı”nın da (Işık Festivali) başlangıcıdır. (Kay, 2002: 118); *Samson*: Olağanüstü güçleri olduğu düşünülen Yahudi bir kahraman olup, Eskiçağ’ın gizemli dünyasında kendisine yer bulmuştur. 12 Yahudi yargıç arasında en sonuncusu olduğuna inanılmaktadır. Samson, Yahudilerin inanç dünyasında çoğunlukla bir aslanı parçalayan ve bir eşeğin çene kemiğini silah olarak kullanmak sureti ile pek çok Filistinli Arap’ı öldüren kişi olarak bilinmektedir. (Sabah Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul, 1988/4: 1847 v.b.; Umland, 2013: 42-43; Temizgüney, 2019: 345).

Yahudi jimnastik kulüpleri Musevi toplumunun olduğu her ülkede bulunur hale gelmiştir. Bu cemiyetlerin kendileri için benimsedikleri en doğru ekol Alman Ludwig Jahn'ın, "Turnen" adı verilen jimnastik türüdür ki Yahudi gençlerinin fiziksel niteliklerini bu yolla geliştirmesi amaçlanmıştır (Umland 2013: 46-47). Jahn ekolünde jimnastik, milliyetçilik bilincinin yükselmesinde, ulus anlayışının gelişmesinde onlara ilham kaynağı olmuştur (Üstel 2008: 86).

Bu bağlamda Yahudilerin dünyada ilk kurdukları jimnastik kulübü, 8 Ocak 1895 yılında Alman-Avusturya kökenli olan fakat İstanbul'da ikamet eden kişilerce "İsraelitischer Turnverein Konstantinopel" (İstanbul Yahudi Jimnastik Kulübü)" adıyla kurulan cemiyettir (Temizgüney, 2019: 347-348; Çelik, 2013: 36; Delevi, 2019: 85-86)³. İsrailitischer Turnverein Konstantinopel'in on üç yıllık ömründeki en önemli girişimlerinden birisi de 1906 yılında ilk defa Osmanlı Devleti'nde kadınların da jimnastik yapmalarına imkân vermesidir (Delevi, 2019: 90)⁴. Kulüp, 25 Mayıs 1908 yılında yapılan genel kurul ile adını "Ulusal Yahudi Maccabi" olarak değiştirmiştir (Temizgüney 2019: 349; Delevi, 2019: 97)⁵. Cemiyetler Kanunu uyarınca da Pera Kaymakamlığı tarafından 9 Kasım 1909 tarihinde kulüp tüzüğü onaylanmıştır. (Delevi, 2019: 102). Maccabi Kulübü, 1910 yılından itibaren spor etkinliklerinin dışında şiir, şarkı yarışmaları tertip etmiş ve milli bilinci geliştirebilmek adına İbranice kurslarına da ağırlık vermiştir

³ Abraham ve David Ziffer, J. Levy, M. Grünberg, E. Springer, Caraco, Leibowitz, Hank, Konnfeld, Diamant, Braunstein, Lesiker Mallah, Schönmann, Schlick, Attias, Eisenstein gibi isimler kulübün kurucusu ve ilk sporcularıdır. Aşkenaz kökenli olan bu sporcular kulüpten ilk aşamada bil'a bedel yararlanmışlardır. Daha sonraki yıllarda üyelik ücreti tahsil edilecektir. (Temizgüney, 2019: 347-348; Çelik, 2013: 36; Delevi, 2019, s.85-87).

⁴ Bu kulübün mensupları Alman kökenli olmaları sebebi ile daha muhafazakar olan Türk Sefarad Musevilerinin tepkisini çekmemek adına bir süre kulübe Aşkenaz Musevilerini almışlar, Goldsmith Okulu öğrencilerine ders vermişler, toplum içerisinde jimnastik gösterileri yapmışlardır (Delevi, 2019: 92-93). 1906 yılında Yunanistan'da yapılan ara Olimpiyatlara Osmanlı Devleti'nden bir de Musevi sporcu katılmıştır. (Delevi, 2019: 94).

⁵ "Maccabi" adı ile 1902 yılında Rusçuk'ta da bir Yahudi cemiyeti kurulmuş, başına da daha sonra İstanbul'daki cemiyetin başkanlığını da üstlenecek olan Haim Abraham geçmiştir. (Temizgüney, 2019: 349). Türk toplumunun ilk jimnastikçilerinden Selim Sırrı Tarcan'ın da Maccabi'de jimnastiğe başladığı ifade edilmektedir. (Delevi, 2019: 125).

(Temizgüney 2019: 351). Sözü edilen kulübün idari heyeti aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin egemenlik sahası içerisinde yürütülen, cemiyet faaliyetleri içerisinde, Musevi gençlerinin Filistin'de yerleşime teşvik edilmesi, nüfuslarının bulunduğu her yerde gençlerin gönüllü çalışmaya özendirilmesi gibi faaliyetleri de üstlenmişlerdir (Shaw 2008: 356-357; Temizgüney 2019: 352). Bununla bağlantılı olarak cemiyetin başkanı Moritz Abramoviç, İzmir, Şam, Beyrut, Halep ve Kudüs'te benzer niteliklere haiz bir jimnastik cemiyeti kurmak için harekete geçmiş, talebi dönemin idarecileri tarafından cemiyetler kanununa aykırı olmayacak biçimde olursa, kendisine yardımcı olunabileceği beyan edilmiştir (BOA.DH.İD. 126.9.1-2; BOA.DH.İD. 126.26.1-4; Temizgüney 2019: 351).⁶

Bunun dışında Maccabi Yahudi Jimnastik Cemiyeti, 1911 yılında özellikle devletin içerisine girmiş olduğu savaş sathı mahalli çerçevesinde farklı kurum, kuruluş, dernek ve cemiyetlerin başlattığı yardım kampanyalarının bir benzerini kendisi de tertip etmek sureti ile topluma olan aidiyetini zaman zaman ortaya koymaya çalışmıştır. (Delevi, 2019: 131-135,161-162). Aynı zaman dilimi içerisinde Osmanlı coğrafyasında yer alan Musevi okullarında jimnastik dersleri zorunlu olmuştur (Benbassa, 1990: 179).

İlerleyen zaman diliminde cemiyetin Siyonist faaliyetlerinin artması ile birlikte Osmanlı Devleti'nin konu ile ilgili makamları, Beyoğlu Büyük Hendek Sokağı'nda bulunan merkezi izlemeye almış ve yürütülen olumsuz siyasi gayretler sebebi ile cemiyete ceza kesmeyi yeterli görmüşlerdir (BOA.DH.EUM.THR.105.09.3-5; BOA.DH.EUM.THR.40.40.1). Hatta bazı zamanlarda düzenlemeyi planladıkları toplantılarına devlet tarafından kolluk kuvvetlerinin görevlendirilmesi de söz

⁶ Temizgüney makalesinde Kudüs'te açılması planlanan jimnastik cemiyetinin 1911 tarihinde faaliyete geçtiğinden bahsetmiştir. Buna göre Halep'te de böyle bir cemiyetin faaliyete geçmesi muhtemeldir. (Temizgüney, 2019: 351).

konusu olmuştur. (BOA.TFR.I.SL.216.21600.1).⁷ Cemiyetin faaliyetlerine kapanmadan devam ettiği düzenlediği jimnastik organizasyonlarından da anlaşılmaktadır (Temizgüney 2019: 354-356). Bu faaliyetlere bir örnek vermek gerekirse, Bulgaristan'daki bir jimnastik kulübünün davetlisi olarak Cemiyet, 28 mensubu (BOA.DH.SN.THR. 11.34.1)⁸ ile Varna'ya gidebilmek için Osmanlı Hariciye Vekaleti'nden 10 günlük pasaport talebinde bulunmuştur (BOA.DH.SN.THR. 11.34.4; BOA.DH.SN.THR. 8.29.1; BOA.DH.SN.THR. 11.34.1). Yahudi cemaatinin özellikle Balkanlara yaptığı bu seyahatler yalnız kendilerinin varlıklarını değil, Osmanlı Devleti içerisindeki diğer etnik grupların da varlıklarını ortaya koyabilmek adına, merkezi yönetime karşı işbirliği yapmayı hedeflemiştir (Yiğit 2019: 406).

Osmanlı Devleti'nde yalnızca Anadolu'da değil, Balkan coğrafyasında dahi jimnastik bahane edilmek sureti ile halka silahlı talimler yaptıran Sosyete Jimnastik Cemiyeti gibi organizasyonlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu cemiyetlerin maksadı gerek kendi buldukları toprakların bağımsızlığını sağlamak gerekse Doğu Rumeli gibi geniş alanların Osmanlı Devleti'nden koparılmasını temin edebilmektir (BOA.HR.TH. 32.12.1-6). Bu maksatla Selanik'te Yahudi cemaatinin kurduğu bir diğer jimnastik kulübü ise Sporting Üstad Cemiyetiydi. Cemiyet, 1909 yılında Belçika'nın Selanik Konsolosu Topers başkanlığında kurulmuş ve bu durum Osmanlı istihbaratının dikkatini çekmiştir. Yaşanan gelişme üzerine siyasi

---

⁷20 Ağustos 1909 tarihinde Bratinze Ziraat Mektebi'nde Maccabi Jimnastik Cemiyetinden 100 gencin yapacağı toplantıya muhafaza maksatlı jandarma görevlendirilmiştir

⁸ Barzilai Ef., Haim Abraham, David Safra, Josef Franci, Alber Acubel, Rafael Davidas, Alber Haim, Helmut Şallik, Aşir Zafir, Levon Farber, Yulyus Hirsh, Haim Burnestain, İzhak Burnestain, Paul Burnestain, Kohen Ef., Alber Zafir, Haim Şamtub, İzhak El-Kahim, Joseph Galimedi, David Ceyb, Moritz Duiporig, Rober Behaer, Leon Emuraben, Haham David Ef., David El-Nekahid, Lusid Şitoyo (Fayul Markus Ef.), Moritz Abrahamovich, Rafael Heyail BOA.DH.SN.THR. 11.34.1). İstanbul Musevi Jimnastik Heyeti'nin karşılanmasında Bulgar Badosu, Tevfik Fikret'in sözlerini yazdığı Wadia Sabra'nın bestelediği "Osmanlı Milli Marşı"nı çalmıştır. (Delevi, 2019: 101; Sibgotullina, 2012: 107-114).

takibe uğrayan cemiyetin jimnastik icra etmek maksadı ile faaliyetler yürüttüğü anlaşılmıştır (BOA.DH.SYS. 53.8.2-3). Günay 2017: 924).⁹

İstanbul Maccabi Kulüplerinin bir araya gelerek, 7 Haziran 1914 tarihinde Papaz'ın Çayırı olarak bilinen yerde, hükümet temsilcilerinin ve askeri yetkililerin hazır bulunduğu, 100 erkek, 40 kadın sporcunun yer aldığı ve ordu bandosunun konser verdiği "Maccabi Şöleni" adı verilen ve İsveç Jimnastiği gösterilerinin tertip edildiği, tüm gösterinin filme alındığı bir organizasyonu da tertip etmiştir. (Kuran-Hıçyılmaz, 2017: 73; Delevi,2019: 165-166).

2.2. Ermeni Cemaatinin Jimnastik Faaliyetleri Aracılığıyla Yürüttüğü Fesat Faaliyetler

Osmanlı topraklarında modern anlamda spor cemiyetlerinin tesisi Batılı devletlere kıyasla oldukça geç bir zamana rastlamıştır. Buna sebep Osmanlı ülkesi nüfus genelinin tarım ekonomisine dayalı olması, halkının idmana zaman ayıramaya ve sportif faaliyetleri geliştirmesine imkânının olmamasındandır (Şahin 2019: 10-11; Günay 2017: 918). Ayrıca Osmanlı'da cemiyet algısının tekke kültürü ile özdeşleşmiş olmasından kaynaklı olup, biat anlayışı ile yürütülmesindedir. Osmanlı Devleti'nde cemiyetleşme anlayışı vakıf kültürü ile özdeşken, Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birlikte öncelikle gayr-i Müslimlerde ardından da Müslüman reaya da hızlı bir mesleki, kültürel ve etnik bir topluluk bilincinin oluşmaya başladığı tespit edilmiştir (Cihangir 2019: 398-399).

Gayr-i Müslimlerde görülen bu bilinç olayının ortaya çıkması ile gelişmesine elbette dönem itibari ile Avrupalı emperyalist devletlerin tesiri yüksektir. Meşrutiyet sürecine ara veren İstibdat dönemini fırsat bilen pek çok gayr-i

⁹ Reisi-i Evvel Topers, Reis-i Sâni Mario Medyano, Sandık Emni Daniel Medyano, Katip İzhak Medyano, Azalar Ace Benadi, Arthur Medyano, Sam Şalom, J. Lobel olarak belirlenmiştir. BOA.DH.SYS. 53.8.2-3; Günay, 2017: 924).

Müslim gencinde olduğu gibi Ermeni gençleri de yurtdışında tahsil görme arzusu ile harekete geçmiştir (Yavuz, 2009: 26, 80, 138,140-141; BOA.DH.MKT. 177.32.1; Günay, 2017: 936). Bir kısım Ermeni gencinde görülen bu yurtdışında tahsil yapma hevesinin esas sebebinin ne olduğu, Osmanlı ülkesine döndüklerinde yürüttükleri faaliyetlerin akabinde daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayr-i Müslimlerin matbaa işlerinde de etkin olmaları, onların kendi nesillerinin jimnastik eğitimini yayıncı yoluyla da desteklemelerine imkân vermiştir. 27 Haziran 1903 yılında "İdman-ı Etfal" adıyla Ermeni dilinde bir kitabın yayınlanmasına dönemin yönetimi tarafından müsaade verilmiştir (BOA.MF.MKT. 716.12.1-6).

Osmanlı gayr-i Müslimlerinden Ermenilerin, 1906 yılında Karadeniz yöresindeki okullarında okuttuğu sözüm ona Sempad Davidyan'ın Fransız dilinde hazırlamış olduğu "Gymnastic de la Spor" adlı kitabın zararlı olmadığı fakat "Varjanyon Mankanis" adlı kitabın içeriğinde terminolojik bilgilerinin dışında, Ermeni toplumunun geçmiş yapısı, özgürlük, vatanperverlik kavramları, marşlar ve sloganlarla doldurulmuş olduğu yönündeki ihbarın değerlendirilmesi gerektiği bildirilmiş ve bu sebeple kitabın Osmanlı Maarif Teşkilatı tarafından müfredattan çıkarılması istenmiştir (BOA.DH.MKT.1044.43.4-1-4; BOA.MF.MKT. 911.46.1-3).¹⁰ Yaşanan bu tür bağımsızlık girişimleri de göstermektedir ki Avrupalı devletler, kendileri için bölgesel bir tehdit olarak gördükleri Osmanlı Devleti'ni, içerisinde olduğu olumsuz şartları da değerlendirmek sureti ile her platformda onu zayıflatmayı, yıpratmayı düstur edinmiş, ellerine geçen fırsatları, özellikle de gayr-i Müslimleri kullanmaya çalışmışlardır.

¹⁰ Kitabın Ermenice ve Fransızca hâllerini bu belgede bulabilirsiniz. 1-75 sayılı belgeler kitap sayfalarıdır. Bkz. BOA.DH.MKT.1044.43.4-1-4; BOA.MF.MKT. 911.46.1-3).

Ermeni toplumu genel anlamda jimnastikte değilse de futbol ve atletizmde kendilerini hissettirecek derece başarılı bir performans sergiliyorlardı. (Ozinian, 2021) Anadolu’da yaşayan Ermenilerinin I. Dünya Savaşı’ndan önce kurdukları ilk idman cemiyeti “Homonintmen”, (Ermeni Spor Birliği) adını taşıyordu.” Cemiyet, Türkiye dışında Ermeni diasporasının yaşadığı hemen her yerde kurulmuştur. Anadolu’da yaşayan Ermenilerin, Anadolu’nun diğer etnik unsurlarının yaptığı gibi kendilerine ait sayıca fazla cemiyet kuramamasındaki en önemli sebep Türklerin, Rumların organizasyonlarında yer almayı tercih etmelerinden kaynaklanmıştır (Günay, 2016: 392).

Ermeniler de Yahudilerin yaptığına benzer biçimde Balkanlarda, Osmanlı Devletine karşı faaliyetlerde bulunmuştur. Özellikle sekiz asır müddetince, Bulgar coğrafyasına farklı sebeplerle göç etmişlerdir ki ilk göç V. asırda, son göçün XX. asırda yapılmıştır. Bu noktada Bulgaristan’a göç eden Ermeni demografisi hakkında kullanılan rakam, Anadolu’da çıkardıkları isyanların ardından 50 bine kadar çıkmıştır (Kâmil 2016:2). Bulgaristan’ın Rusçuk şehrinde yoğunlaşan bu göçmen Ermeni nüfusunun gençleri, burada jimnastik faaliyetleri ve silah talim yapabildikleri “Truşak” adında bir cemiyette ihdas etmişlerdir (BOA.SFR.04. 827.59.1). Buna benzer bir girişimi Filibe’nin Rum, Yahudi zümresi ile bir araya gelen Ermeni cemaatinin ileri gelenleri yine jimnastik cemiyeti adı altında, fukaralara bedeni ve zihni talimler yaptırmak maksadıyla 20 yaş üzeri işsiz-güçsüz Ermeni erkeklerini kırlara çıkartarak silahlı eğitimler verdikleri, yörenin kolluk güçleri ve merkezi idaresi tarafından belirlenmiştir (BOA.HR.SFR.04. 235.79.1-2). Yaşanan son gelişme de göstermektedir ki Ermeni gençlerinin bir bölümü buldukları her nokta da devlete karşı bir organizasyona dahil olmaktan çekinmemişlerdir.

2.3.Bulgar ve Makedon Jimnastik Cemiyetlerinin Yürüttüğü Milliyetçilik Faaliyetleri

Bulgarlar, 1879 yılında Osmanlı Devleti'nde ilk jimnastik cemiyeti kuran ve kurumu merkezi yönetime karşı milliyetçilik faaliyetleri için kullanan toplumdur (BOA.HR.TH.32.81.1-7; BOA.HR.SYS. 1919.29.1,3-4; BOA.HR.TO. 556.78.1).¹¹ Osmanlı Devleti'nin, Bulgarların jimnastiği askeri talimler şeklinde yaptığını, kırsalda halkı hamasi söylemlerle merkezi yönetime karşı tahrik ettiğini fark etmiş ve sert tedbirler almak zorunda kalmıştır (BOA.HR.TH.32.12.1; BOA.A.} MTZ.RŞ. 1.10.1; BOA.HR.TO. 136.33.1; BOA.A.} MTZ.RŞ. 1.21.1; BOA.HR.TO. 133.91.1).

Bu arada Osmanlı Devleti, Bulgaristan'da toplanacak jimnastik cemiyetinin organizasyonunda bulunmak isteyen ve Selanik'ten gidecek jimnastik cemiyetinin üyelerinden pasaport istenmemesi adına Sofya Jimnastik Cemiyeti'nin başkanı İvan Vaskov vasıtasıyla idari heyetten talepte bulunulmuştur (BOA.DH. MUİ. 110.49.3-5). Bulgar komitacılar açısından her sınırdan geçiş talebi masum amaçlar içermemekteydi. Bunlardan birisi de Edirne Bulgar Jimnastik Mektebi muallimi olan Bayırof Efendi'nin geçişleriydi ki bir jimnastik muallimi olmasına rağmen yanıcı ve parlayıcı bazı maddeleri Bulgaristan'a kaçak yollardan taşımaktayken, Osmanlı kolluk güçleri tarafından yakalanmıştır (BOA. HR.SFR.04. 247.7.1-2,4-5).

Bulgar cemiyetleri içerisinde merkezi yönetime karşı en saldırgan tutumu Yonak (Kahramanlar) Jimnastik Cemiyeti (BOA.HUS.410.86.1,3,5) sergilemiş, Varna'daki kanun kaçaklarına silahlı destek vermiş, hatta söz konusu desteği

---

¹¹ Balkanlardaki Jimnastik cemiyetlerinin fesat faaliyetler yürütüp yürütmedikleri hususunda Doğu Rumeli Valisi Vitalis Paşa'dan rapor talep edilmiştir (BOA.HR.TO. 556.78).

verebilmek içinde organizasyonlar tertip etmiştir (BOA.HR.SFR.04. 594.40.1; BOA.HR.ŞFR.04. 225.32.1-7; BOA.Y.PRK.MK. 8.104.1-14; BOA, HR.SFR.04. 362.17.1-2; BOA, HR.SFR.04. 217.73).¹² Bunun haricinde Bergos'ta bulunan Makedon ayrılıkçı komitelerine ait jimnastik cemiyetleri, Osmanlı yönetiminin kendilerine olan yakın tutumlarını fırsata çevirerek, faaliyetlerini yürütebilmek adına binalarının olmadığını yerel yönetimlere bildirmiş, kendilerine bir bina tahsis edilmesini veya inşası noktasında yardımda bulunmalarını talep etmişlerdir (BOA.HR.SFR.04. 216.25.1). Bu durumda göstermektedir ki Balkan coğrafyasında, XX. yüzyılın başından itibaren sporun birleştirici niteliğini kamuflaj olarak kullanan fesat örgütleri, amaçlarını gerçekleştirmek noktasında harekete geçmişlerdir.

Bulgaristan'dan zaman zaman öğrenciler Yunanistan'a geçerek burada jimnastik sporunu halka otellerde, lokallerde verdikleri konferanslar vasıtası ile sevdirmeye çalışmışlardır (BOA.TFR.I..SL. 215.21458.1).¹³ Bunun yanı sıra Yunanistan'dan da (Selanik) 1910 yılı içerisinde Sofya'da bir jimnastik cemiyetinin organize ettiği konferansa müdahil olabilmek adına çok sayıda jimnastikçi (Musevi, Hırvat, Slav) Bulgaristan'a gitmiştir (BOA.BEO. 3776.283188.1-3). Söz konusu buluşmalardan birisi de Sırp jimnastik muallimlerinin, Sofya'daki diğer jimnastik muallimlerini ziyaret etmek ve konu hakkında çeşitli istişarelerde bulunmak amacıyla Osmanlı merkez

¹² Cemiyetler zaman zaman eğlenceler tertip etmek sureti ile üyeleri ile bir araya gelmekte ve yapılacak eylemler hakkında görüş alışverişinde dahi bulunmaktaydılar (BOA.HR.ŞFR.04. 225.32.1-7). Bulgar Jimnastik Cemiyeti'nin programı (BOA.Y.PRK.MK. 8.104.1-14; BOA, HR.SFR.04. 362.17.1-2); Bulgar komitaclar, jimnastik faaliyeti adı altında askeri talim yaptırarak, siyasi faaliyetlerde bulundurdıkları Filibeli gençleri meccanen tertip ettikleri toplantılara taşımış ve buraya katılan halktan kişilerden de zorla para toplamışlardır (BOA, HR.SFR.04. 217.73).

¹³ Selanik Emniyet Müdürlüğü, Ağustos ayı içerisinde bölgelerinde meydana gelen gelişmeler hakkında malumat verirken, Bulgar Jimnastik Mektebi talebelerinin, jimnastik ile ilgili halka Splandid Palas Otel'nde ve şehrin değişik semtlerindeki kahvehanelerde sunum yaptıklarını beyan etmiştir (BOA.TFR.I..SL. 215.21458.1).

yönetiminden geçiş izni talep etmeleriydi (BOA. HR.SFR.04. 809.63.1-2). Dönem itibari ile yaşanan sıkıntılarda göz önünde bulundurulduğunda, Balkan coğrafyasındaki bu sık birliklilikler, niyetlerin halis olup olmadığı hususunda, Osmanlı yönetimini de zaman zaman tedirgin etmişse de toplulukların faaliyetlerine yine de mani olunmamıştır.

Bu faaliyetler bir süre sonra aleni toplantılara dönüşmüştür ki “Makedon Kardeşlik Cemiyeti” Sofya’da bir “Slav Birliği” toplantısı dahi tertip edeceğini “Vetcherna pochta” adlı gazete de neşretme özgüvenini kendisinde bulabilmiş, hatta Bulgaristan’daki pek çok jimnastik cemiyetini de bu toplantıya davet etmişlerdir (BOA.HR.SFR.04. 420.15.1-8).

2.4. Anadolu Rumlarının Kurduğu Jimnastik Kulüpleri

Osmanlı Devleti’nde cemiyetleşme faaliyetlerinin geç görülmesindeki sebep, toplumun kırsal yapıda olması ve sanayileşme hamlesini gerçekleştirememesinden kaynaklanmıştır. Bu düşünceden hareketle cemiyetleşme yine Osmanlı-Türk toplumunda değil, Osmanlı gayr-i Müslim gruplarında öncelikle de Anadolu Rumlarında başlamıştır. Anadolu topraklarında ulusallaşma bilinci ile gizli olarak başlayan hareketler, XIX. Yüzyılın sonunda samut birer spor, sanat, kültür kurumları hâline gelmiştir (Günay, 2016: 388; Okan, 1975: 383-386; Fişek 1983: 2176). Bu durumun önemli örneklerinden birisi, 1888 yılında Bursa’nın Mudanya ilçesinde Rum çocuklarının fiziksel gelişimini artırabilmek amacıyla jimnastik salonu ve oyun alanlarının inşa edilmiş olmasıdır (Baltas, 202: 24-25).

İzmir’de Aronis Mektebi talebeleri Anadolu topraklarındaki ilk müzik ve Jimnastik cemiyetini 14 Eylül 1890 tarihinde Orfeus adı ile Panos Argirapoulos başkanlığında, Magarou Lada Caddesi’nin paralelinde bulunan bir ofiste kurmuşlardır. 1893 yılına gelindiğinde ise cemiyetten üyeler Orfeus’u terk

ederek İzmir'in ilk gerçek jimnastik kulübü olan Gymnasion'u kurmuştur. Bu cemiyetin jimnastik, bisiklet, futbol, kriket, yürüyüş, kürek, avcılığın özel dalları, dans, şan, müzik olarak şubeleşmiştir. Birbirinden ayrılan cemiyet üyeleri 28 Kasım 1898 tarihinde törenle birleşme kararı almışlardır (Baltas, 2021: 24-25).¹⁴

Antik Yunan ve yerel Rum kültürünü yaşatmak amacıyla 1891 tarihinde adını aldığı, müziğin hamisi "Apollon Smyrni", İzmir'de İakovos Koulambidir tarafından bir filarmoni topluluğu şeklinde kurulmuş olsa da 28 Nisan 1905 yılından itibaren "Apollon Jimnastik Kulübü" olarak da faaliyetlerine devam etmiştir. Kulübün resmi anlamda jimnastik şubesi XX. Yüzyılın başında açılmışsa da öğrenciler jimnastik antrenmanlarını 1880 yılından itibaren "Berduşun Aşkı" (Baltas, 2021: 27)¹⁵ denilen salonda yapmışlardır (Baltas, 2021: 26-27; Tağmat, 2017: 138-139).¹⁶ 1922 yılına kadar çalışmalarını sürdürecektir olan Apollon Smyri Kulübünün üyeleri arasında avukat, şair Mihail Argiropulos, İzmir "Kağıthane" semtinin kurucusu kabul edilen Hristos Athanasoulas, Rum-Alman Lisesi kurucu Müdürü Kriakos Yannakis, Teolog Savvas Papagrigoriadis ve Dimitrios Marsellis gibi isimler bulunmuştur (Baltas, 2021, s.28; Tağmat, 2019: 345).¹⁷

Bu dönemde Apollon ve Panionios kulüpleri birbirleri ile tatlı bir rekabet yaşamaya başlamış ve mücadele sayılarını artırabilmek adına, özellikle Apollon

¹⁴ Andrea Baltas, Osmanlı Devleti'ndeki Rum Cemiyetlerinin varlığının 1890 tarihinde resmi kayıtlara geçtiğini (Orfeus), buradan ayrılan bazı üyelerin 1893 tarihinde İzmir'de ilk gerçek jimnastik kulübü olan Gymnasion'u kurduklarından söz etmiştir. Cemiyetin diğer kurucuları, Andreas Voulgaridis, Emilios Kartalis, Nicolaios Manolidis, Dimosthenis Milanakis, Mitros Stivaktopoulos, Nikias Tzetzos, Kostantinos Tombrof, Ioannes Fatseas, Kastor Foros, Polidefkis Foros'dur (Baltas, 2021: 24-25).

¹⁵ "Tu erota t'alani" (Baltas, 2021: 27).

¹⁶ 1894 tarihinde gezi kolunu kuran cemiyetin üyeleri arasında Athanasios Koulambidir, Mattheos Provatoulos, Platon Yasemopoulos, K. Kostas, İannis Damvergis, Apostolos Psaltos, Stefanos Papamihalis, İ. Makroulis gibi isimler bulunmuştur. Baltas, 2021, s.26-27; Tağmat, 2017: 138-139).

¹⁷ Kulüp, Atina'da aynı isimle faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir. Kulüp, Mavi-Beyaz renklerini korumaya devam etmiş, eski adı Apollon Smyrni olan statlarının adını günümüzde Georgios Kamaras Stadı olarak değiştirmişlerdir. (Tağmat, 2019: 345).

Kulübü tarafından spor müsabakaları organize edilmiş, yerli ve yabancı birçok jimnastik cemiyetinin iştirakıyla uluslararası bir nitelik dahi kazanmıştır. Yapılan organizasyonlar, İzmir’i idman alanında bir cazibe merkezi hâline getirmiştir (Güneş 2010, s.39). Apollon Müsabakaları 1904 yılında başlamış ve geleneğe dönüştürülerek toplamda on defa, Rum cemiyetlerin dışında, yabancı spor cemiyetlerinin de katılımıyla organize edilmiş fakat bu müsabakalara Türk İdman Cemiyetleri katılmamıştır (Güneş 2010: 53; Baltas 2021: 104-107).¹⁸

1890 yılında kurulan bir diğer cemiyet ise Avcı Kulübüdür. Miltiadis Seizanis cemiyetin kuruluşunda öncü görevlerden birisini üstlenmiştir. Kulüp kısa süre içerisinde spor şubesini açarak, yıllık oyunlar organize etmeye başlamıştır. Avcılar Cemiyeti 1896 yılı Olimpiyat Oyunlarına davet de edilmiştir. Bu arada gayr-i Müslim cemiyetleri düzenledikleri jimnastik organizasyonları ve kulüplerinin diğer masraflarını karşılayabilmek maksatlı zaman zaman eşya piyangoları, kermesler, yardım geceleri tertip etmişlerdir (BOA.DH.EUM.THR. 24.45.01; BOA.Y.PRK.ASK.138.68.2-4; BOA.Y.PRK.ASK. 138.69.1-2; BOA.DH.MKT. 744.66.1).¹⁹ İzmir’in bir diğer köklü kulübü faaliyetlerine ilk olarak müzik ile başlayan “Orfeus Müzik Topluluğu”dur. Ancak amaçları arasında Anadolu Rum gençlerini kültürel ve sportif olarak donatmak olan cemiyet, bu hususun sportif gereksinimlerini tam olarak yerine getirmeyince, cemiyet üyelerinden bazıları kulüpten ayrılarak 1894 yılında “Gymnasion Spor Cemiyeti”ni kurmuş, fakat 1898 yılında Orfeus’in diğer üyeleriyle bir araya gelerek “Panionios Jimnastik Kulübü”nü kurmuşlardır. Panionios Jimnastik Kulübü, Yunanistan Jimnastik

---

¹⁸ Bu oyunlara Türk jimnastikçiler de katılım sağlamışlardır. Baltas, 2021: 104-107).

¹⁹ 1897 yılında Krones Jimnastik Cemiyeti, Yıldız Saray’ında yardım gecesi tertip etmiştir. Bu düzenlenen faaliyetler sıklıkla olmasa da farklı amaçlar için kullanılmıştır. BOA.DH.EUM.THR. 24.45.01; BOA.Y.PRK.ASK.138.68.2-4; BOA.Y.PRK.ASK. 138.69.1-2; BOA.DH.MKT. 744.66.1).

Federasyonuna (SEAGS) kaydolmuştur (Cihangir 2017: 136; Baltas, 2021: 116).²⁰

Hatta öyle ki Panionios, Osmanlı coğrafyasının bir jimnastik kulübü olmasına rağmen 1896 Olimpiyat Oyunlarına da Osmanlı'yı değil, İzmir'i temsilen katılmıştır (Cihangir 2017: 138).²¹

İzmir burjuvazisinin kulübü olarak bilinen ve “Jimnastik Sevenler” denilen “Sporting Club” 1893 tarihinde İzmir İl Rıhtımları Müdürü olan İl Gifrey tarafından kurulmuştur. Kulübün en önemli özelliği 1896 yılında ilk defa Yönetim Kurulu Seçimi yapacağını ifade etmiş olmasıdır. 29 Şubat 1896 yılında 380 kişinin katılımı ile yapılan seçimlerde, İl Gifrey yeniden başkanlığa seçilirken, yardımcılıklarına, Norver de Kramer, Umvertos Retzio tercih edilmiştir. 1913 yılına gelindiğinde ise kulübün binası alevlere teslim olmuşsa da yenisi ertesi yıl inşa edilmiştir Baltas, 2021: 29-30).

1896 yılına gelindiğinde İstanbul'da Kurtuluş semtinde sportif maksatla teşekkül ettirilen bir diğer Rum cemiyeti Tatavla İraklis Kulübü"dür.²² Bunu müteakiben üç yıl sonra “Proodos Cemiyeti” faaliyete geçmişse de 2 Aralık 1918 tarihinde iki cemiyetin birleşmesi ile “Tatavla Rum Cemiyeti” kurulmuştur (Tağmat, 2020: 97). Cemiyetin maksadı, Tatavla (Kurtuluş) semtindeki genç nesillerin sağlıklı bir bedensel ve zihinsel gelişimini temin etmektir. Bunun için cemiyet bünyesinde öncelikle donanımlı bir jimnastik salonu açmış, lokal idman faaliyetleri ile mektepler arası jimnastik ve atletizm müsabakaları düzenleyerek birtakım etkinlikler yaparak, niyetini ortaya koymuştur (Tağmat, 2020: 97-98). Modern sporlara ve jimnastiğe farklı yaklaşan cemiyet, bu alanlarda başarı gösteren gençleri yurtdışına dahi göndermiştir (Tağmat, 2020: 97).

²⁰ Yunanistan Jimnastik Federasyonu özellikle 1909-1911 yılları arasında Rum spor cemiyetlerine finansman desteği de sağlamıştır (Baltas, 2021: 116).

²¹ 1922 yılının ardından kulüp Yunanistan'da “*Nea Smyrn*” adı ile varlığını devam ettirmiştir. (Cihangir, 2017: 138).

²² Tam adı Tataoulis Gymnastikou Syllogu Hirakleous (Delevi, 2019: 61).

İzmir'in Karataş semtinde (Melantia) jimnastik ve deniz sporlarında faaliyet göstermek üzere Omiros Onasis, Haziemmanouili Thefanis Misail, G. Magriagiannis tarafından "Pelops" Cemiyeti faaliyete geçirilmiştir. Aynı yıl içerisinde Kordelio'lu Rumlar, bir jimnastik ve Müzik Cemiyeti daha kurmuşlardır ki, "Karavokiri'nin Tarlası" denilen yerin dışında Alaybay'de bir de "Omiros'un Tarlası" adı ile anılan iki statları mevcuttu (Baltas, 2021: 30-32; Cihangir, 2017: 142-143).²³ İstibdat döneminin sonuna doğru ya da II. Meşrutiyet'in başlarında dernek, cemiyet ve siyasi parti kurmanın serbest bırakılması ile birlikte Osmanlı Devleti'nin hakim olduğu hemen tüm coğrafyalarda özellikle de gayr-i Müslimlerin yoğun olarak yaşadığı yörelerde idman cemiyetleri hızla kurulmaya başlamıştır. 1902 yılında Bergama'da "Aya Kastriani" Cemiyeti kilise adına jimnastik ve türlü spor müsabakaları organize ederek, Rum gençlerinin milli bilinçlerinin gelişmesi ve inanç coğrafyalarının genişlemesi adına faaliyetler tertip etmiştir (Baltas, 2021: 153-155).

Bu faaliyetlerden birisi de 1904 yılında Sisam Adasında düzenlenen "I. Samos Oyunları"dır. Sisam'a İzmir ve çevre şehirlerden jimnastik takımları davet edilmişlerdir. Bununla bağlantılı olarak takımların davete icabet için gönderdikleri mektuplarda, Anadolu Rumlarının yaşadıkları topraklar için niyetlerini açıkça ortaya koydukları da tespit edilmiştir. Buna göre "...Yunanlıların tümünü heyecanlandıran kıvılcımlar, Yunan yüreğini harekete geçiren her türden tavır, davranış, vatan aşkını da besleyecektir." diyerek Anadolu Rumlarının jimnastik kulüpleri vasıtasıyla kültürel kimlik, özgürlükçü yaklaşımlar, Yunan yarımadası ile Anadolu arasında kurulması amaçlanan

---

²³ Türklerin İzmir'deki en etkili spor cemiyetlerinden birisi olan Karşıyaka Mümarese-i Bedeniye Cemiyeti, Karşıyaka ilçesinin Soğukkuyu semtindeydi. (Baltas, 2021: 30-32; Cihangir, 2017: 142-143).

bağların güçlendirilmesi hususunda cesaretlendirici yaklaşımlar sergilenmiştir (Baltas, 2021: 59).²⁴

Yunanistan'da 1906 yılında yapılması planlanan ara olimpiyat oyunlarına katılmak üzere Karesi'nin Ayvalık nahiyesinde "Eolikos" namında bir jimnastik mektebi tesis edilmek istenmiştir. 19 maddeden oluşan talimatnameye göre mektebe ayda 3 kuruş bedel ile yüz talebe kaydedilmiştir. Ancak mektebin tesisine kaymakamlık müsaade etmemiştir. Bu cemiyet ayrıca Rum gençlerini bilinçlendirebilmek için "Kidoniatikos Astir" (Ayvalık Yıldızı) ve "Eolikos Dergisi"ni çıkarmışlardır (BOA.DH.ŞFR. 365.43.1-2; Baltas, 2021: 34).²⁵ Cemiyet, kurulduğu yıldan başlayarak Eolya Oyunları tertip etmişse de bu fazla uzun soluklu olamamış, İttihat ve Terakki yönetimi ülkede ve şehirde sıkıyönetim ilan edince kulübün ekipmanlarına el konularak tasfiye edilmiştir (Baltas, 2021: 36).

Osmanlı'da Rum azınlığın özellikle Görice mevkiinde bulunan okullarına nahiyenin Metropolitliği tarafından tayini istenen Yunan jimnastik muallimi Vasili Pilostera, okul bünyesinde müfredatta bulunmamasına karşın, Rum Mektebi öğrencilerine askeri talim şeklinde beden eğitimi dersleri yaptırmakta olup, bunu zaman zaman silahlı olarak da icra ettirmek suretiyle görevini kötüye kullandığından şehir yönetimi tarafından derhal Metropolitlik makamı uyarılmış ve jimnastik mualliminin görevinin sonlandırılması talep edilmiştir (BOA.TFR.I.MN. 87.8663.1).

Tüm gelişmeler yaşanırken İzmir şehrinde, 1907 yılının Haziran ayı içerisinde Nikolaos Mitilinos başkanlığında "Theseus Jimnastik Kulübü", Nisan 1908 yılında Bornova'da Mathaios Vafeiadakis başkanlığında da "Ermis Jimnastik Cemiyeti"

²⁴ 1904 yılındaki Panion Oyunlarında ilk defa "onur madalyası" da verilmiştir (Baltas, 2021: 61).

²⁵ Cemiyetin spor salonunun tüm jimnastik alet ve malzemeleri çağdaş standartlarda Avrupa'dan ithal edilmiştir. (Baltas, 2021: 34).

faaliyete geçmiştir (Baltas, 2021: 32; Cihangir, 2017: 142-143). Anadolu'da Rum nüfus jimnastiğe yalnız kulüp kurup, gençleri eğiterek hizmet etmekle yetinmemiş, okullara jimnastik malzemesi temini veya salonu inşa etmek tarzında girişimlerde de bulunmuştur. Bunun bir örneği, Manisa Spil'de Doktor Aleksios, G. Vithleemidis ile T. Tzanetakis'in öncülüğünde şehir mektebine bir jimnastikhane yaptırılması, bir diğeri "Filoptohos Adelotis" (Fukaraperver) Cemiyetinin İmera'da spor salonu yaptırması, başkanlığını A.N. İeroklis'in yaptığı jimnastiğin Trabzon ve çevre şehirlerde yaygınlaşması amacıyla "Promitheus" un faaliyete geçmesi hadisesidir (Baltas, 2021: 36).

1908 yılında Aydın Söke'de, başkanlığını A. Markowitz'in üstlendiği "İonikos Astir" (İon Yıldızı), yine aynı yıl içerisinde Balıkesir'in Edremit nahiyesinde A. Velkos başkanlığında, "Koroivos Adramittiou Cemiyeti" ile Sinop şehrinde musiki, jimnastik, ticaret gibi şubeleri bulunan "Mithridatis" adında kulüp eğitimlere başlamıştır. Sözü edilen cemiyetlerin kuruluşuna 1909 yılında Manisa'nın Akhisar nahiyesinde devam edilmiş, G.H. Manolas başkanlığında (Philadelphia) kurulan "Elpis Jimnastik Cemiyeti" (Misafirperver) yörenin gençleri için faaliyete geçmiştir (Cihangir, 2017: 107-108; Baltas, 2021, s.36-39). 1909 yılına ulaşıldığında ise Antalya ve çevresindeki Rumları spor ve kültür alanında organize edebilmek adına "Louis", Bursa Gemlik'te Theodorakis Zafeiridis'in başkanlığında "Gymnastikos Syllogos" (Jimnastik Kulübü kurulmuştur (Baltas, 2021: 37).

Rumların kurduğu bir diğer jimnastik cemiyeti ise 1908 yılının Mayıs ayında Midilli Adası'ndaki "Diagoras Midilli Jimnastik Cemiyeti" dir. Başkanlığını Theodosiadis yaptığı cemiyetin amacı "Rum toplumunun tüm sosyal sınıflarına jimnastiği yaymak ve idman anlayışının geliştirerek, sporcuların yapılacak müsabakalara hazırlanmasını temin etmek" olarak verilmiştir (Başkutlu-Özçakır 2020: 409). Aynı yıl içerisinde faaliyete geçen bir diğer popülist Rum cemiyeti

olan “Atlas Jimnastik Cemiyeti” maksat itibari sporu ve sporcuyla desteklemeyi, halkı ruhsal ve fiziksel olarak yaşama hazırlamayı hedefleyen cemiyetin, bu faaliyetleri gerçekleştirebilmek için askeri düzen sistemiyle hareket etmesi, bando takımı olması, taktıkları milliyetçi ifadeler içeren rozetlerle halkı tahrik etmesi oldukça manidardır (Başkutlu-Özçakır, 2020: 410). Elbette bu iki kulübün faaliyetleri bunlarla sınırlı kalmayıp, beden eğitimi faaliyetleri dışında devletten hiçbir surette izin almaksızın, askeri nizam ile hareket ederek, boru-trompet çalmak sureti ile çift sıra halinde köylere indikleri ve propaganda nevi faaliyetlerde bulunarak, halkı bölücülüğe tahrik ettikleri tespit edilmiş, Cezayir-i Bahr-i Sefid şehir yönetimi tarafından resmi anlamda varlığı tanınmayan mezkûr cemiyetlerin ruhsatı olmayanların ivedilikle kapatılması kararı alınmıştır (BOA.DH.MKT. 2840.90.1-4; Başkutlu-Özçakır, 2020: 409; BOA.DH.ŞFR. 415.3.1-2).²⁶ Bu cemiyetler aynı zamanda ideolojik olarak sosyalizm propagandası yaptığı içinde takibe alınmış, liderleri tutuklanmış, cemiyetlerin faaliyetleri geçici süre durdurulmuştur (BOA.DH.MKT. 2852.89.2; BOA.DH.SFR. 415.3.1; BOA.DH.SFR. 414.105.1; BOA.DH.MKT. 2907.67.1; Başkutlu-Özçakır, 2020: 412).

Gayr-i Müslim mensubu topluluklar içerisinde az da olsa bağımsızlık, milliyetçilik gibi sebeplerin dışında, gündelik maksatlarla faaliyet yürüten jimnastik cemiyetleri de olmuştur. Bunlardan birisi de Siroz Sancağında, Negrita nahiyesinde, Duyeşte kariyesinde kurulmuş olan musiki ve jimnastik cemiyetinin gerçekte söz konusu olan faaliyet ile iştilal etmediği, bir kumarhane olarak işletildiği ihbarı üzerine Osmanlı Adliye Nezareti temsilcileri, yörenin kanaat önderlerine konuyla ilgili durumu aydınlığa kavuşturabilmek için sorular sormuşsa da istenilen karşılığı alamamıştır (BOA.DH.İD 126.15.1-3).

²⁶ 1908’de Dr. Theodosiadis başkanlığında “Diagoras Jimnastik Kulübü” kurulmuştur (Başkutlu-Özçakır, 2020: 409; BOA.DH.ŞFR. 415.3.1-2).

Osmanlı topraklarında bulunan Yanya'da 1912 yılında tesis edilen ve adı Yunanlı anlamına gelen "İonos" adlı jimnastik kulübünün adının mutlak surette "İşros" olarak değiştirilmesi aksi takdirde cemiyetin faaliyetlerine izin verilmeyeceği, dönemin Yanya ve merkez yönetimi tarafından cemiyetin idari heyetine iletilmiştir. "Pan İonik" namıyla faaliyet yürütmek isteyen cemiyetin, Anadolu'daki Rum gençlerinde mensubu oldukları devlete karşı olumsuz hevesler beslemesine sebebiyet verebileceği düşünülerek, Rum yerleşim yerlerinde müzikle birlikte askeri nizam halinde jimnastik gösterileri yapmaları, milliyetçilik ve bağımsızlık propagandasında bulunmalarına fırsat vermemek adına cemiyetin faaliyetlerinin kanunlar çerçevesinde takip edilmesine de karar verilmiştir (BOA.DH.İD. 132.12.1-8; Baltas, 2021: 37).²⁷

I. Dünya Savaşı yıllarında (1916) Doğu Karadeniz bölgesinde Çarlık Rus ordusunun başlattığı işgalle birlikte yörede yaşayan Rum gayr-i Müslimler adına rahat hareket ortamı doğmuştur. Bu sayede Trabzon merkez olmak üzere "Yunan Milli Birliği" tesis edilmiş, ardından P. Theofilaktos başkanlığında "Akritas Jimnastik Kulübü", ardından "Anagennisis" (Yeniden Doğuş) ve Samsun'da "Atlas Spor Cemiyeti" faaliyet göstermeye başlamıştır (Baltas, 2021: 37, 39).²⁸ Bunların çoğunun varlığı Çarlık Rusya'nın savaştan çekilmesine kadar devam etmiştir. Anadolu'nun işgal yıllarında ise sözü edilen jimnastik kulübünün sporcularının bazıları, jimnastik haricinde Yunan ordusunda da görev almıştır (Baltas, 2021: 156). Hatta öyle ki, "Panionios Jimnastik Kulübü"nün (Bornova

---

²⁷ Bu arada Trabzon'da bir de A.N. İeroklis başkanlığında "Öğrenmeyi Seven Gençlerin Uhuuvveti" (Proodos=Terakki) adında bir idman cemiyeti daha faaliyete geçmiştir (Baltas, 2021: 37).

²⁸ Bu arada Trabzon'da bir de A.N. İeroklis başkanlığında "Öğrenmeyi Seven Gençlerin Uhuuvveti" (Proodos=Terakki) adında bir idman cemiyeti daha faaliyete geçmiştir (Baltas, 2021: 37).

Spor Kulübü) ilki 1897’de sonuncusu 1921’de yapılan “Panion Oyunları”nı, provokatif faaliyetlerinin temeline almıştır. (Baltas, 2021: 42-78).²⁹

Milli Mücadele yıllarında İzmir’deki Yunan Yüksek Komiserliği, Nisan 1921 tarihinde Hristiyanların Paskalya Bayramı sırasında I. İzmir Maarif Kongre’sini tertip etmiş ve “...bireysel müzik ve jimnastik eğitiminde en mükemmel yöntemlerin bulunması...” talimatını görevlendirdiği öğretmenlerine verecek kadar ileri de gitmiştir (Baltas, 2021: 153-155).³⁰ Bunun yanı sıra 21 Mayıs 1922 tarihinde Bursa’nın Mudanya nahiyesinde, Denizci Üsteğmen Hasiotis ile Papathanasios öncülüğünde bir jimnastik salonu kurulmuş ve ardından “I. Askeri Spor ve Jimnastik Oyunları” tertip edilmiştir (Baltas, 2021: 159).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Osmanlı Devleti’nde modernleşme süreci ile birlikte sporun ve sporcunun muhteviyatı da değişmeye başlamış, gelenekselin yerini “modern” olarak tanımlanan spor müsabakaları almıştır. Jimnastik bu ortamda Osmanlı toplumunun yaşamına dâhil olan sporun atletizm ile birlikte en temel yapı taşı olmuştur. Osmanlı toplumunun tamamına jimnastiği sevdirebilmek adına öncelikle şahıslar ardından devlet zaman zaman devreye girmiştir. Devlet tarafından bu sporun yaptırılmak istenmesindeki maksat gürbüz, sağlam ve

²⁹ 19 adet Panion Oyunu tertip edilmiştir. Bu oyunların 1907 yılında yapılanında yıldızı parlayan Vasillios Papageorgios’un anılarını içeren (Aksehasi Smirni) adlı yazısında şehri “İon metropolü” olarak tanımlamasının yanı sıra Helenizm’in kalbinin İzmir’de attığını ifade etmesi, Gayr-i Müslimlerin ve Yunan coğrafyasında yaşayanların Osmanlı topraklarına bakış açılarını göstermesi açısından son derece önemlidir. (Baltas, 2021: 42-78). İzmir basınında Panion ve Apollon Oyunları dışında Olimpiyat, Panhelenistik, Panegiptik gibi şehir dışında tertiplenen oyunlarda toplumun nezdinde önemli yer tutmuştur (Baltas, 2021: 138). Türk sporculardan Osman Bey, 10-11 Haziran 1918 tarihinde yapılan 18. Panion Oyunlarında ilk madalya kazanan atlet olmuştur (Baltas, 2021: 133-134).

³⁰ Kongreye katılan okullar; Göztepe Karma Okul, Buca Okulları, Menemen Okulları, Manisa Kız Okulu, Bergama İdadisi, Kınık Karma Okulu, Marmara Karma Okulu’dur. (Baltas, 2021: 153-155).

atletik nesiller yetiştirilebilmesidir. Bunun için gerektiği yerde yurtdışına eğitim amacıyla personel gönderilmesi, kongrelere, konferanslara ve müsabakalara katılımlarının sağlanması, okullara malzeme temin edilmesi, alan inşa edilmesi hususunda destek olunmuştur.

Karma eğitimin olmadığı dönemlerde, Jimnastik sporunun yalnız erkek okullarında değil, kız okullarında da müfredata dâhil edilmesi, yurtdışından getirilen kitapların, dergilerin tercümelerinin yapılması, topluma uyan jimnastik türlerinin tartışılarak, Osmanlı toplumunun sportif yapısının belirlenmeye çalışılması, uzun arayışların ardından “İsveç Jimnastik” türünün tespit edilmesi bu gayretlerin birer sonucudur. Sözü edilen jimnastik türünün belirlenmesinde mücadelenin ön saflarında yer alan isim Selim Sırrı (Tarcan) Bey’in gösterdiği gayretlerden ötürü İsveç Kraliyeti’nden nişan dahi aldığı tespit edilmiştir. Selim Sırrı Bey, Osmanlı toplumuna jimnastiği sevdirmeye çabalarken yalnız kitap tercümesi veya öğretmenlik yapmamış, ilk özel jimnastik kulübünü açarak jimnastik işine ne denli gönül verdiğini de ortaya koymuştur.

XX. yüzyılın başlarında görülen Balkan ve I. Dünya Savaşları dahi Anadolu coğrafyasında jimnastiğin önemini azaltmamış, hatta “gürbüz nesil” yetiştirme noktasında bir seçicilik dahi oluşturmuştur. Dönem itibari ile “Dar’ül-Muallimin Mektep Tüzüğü” hazırlanmış, 1914-1915 yıllarında jimnastik dersleri kız öğretmen adaylarının ders müfredatına da konulmuştur.

Bunu müteakiben Osmanlı gayr-i Müslimleri da her alanda ve anlamda modernleşmenin imkânlarından faydalanma yoluna gitmiştir. Özellikle XIX. yüzyılın sonu XX. yüzyılın başlarında temellendirdikleri edebiyat, sanat, kültür, spor, eğitim alanlarındaki siyasallaşmayı, Avrupa’dan aldıkları desteklerle ve kurdukları bağlantılarıyla sağlamlaştırırken, bir taraftan sanat, kültür alanlarında faaliyet sahalarını korumuş, diğer yandan spor alanları, aletleri ve sporcuları

açısından da sahibi oldukları dernekler ile hayırseverlerinin düzenledikleri yardım organizasyonlarıyla maddi olanaklarını artırmışlardır.

I. Dünya Savaşı'nın tesirini hissettirmesi ile birlikte kendi demografik alanlarında "fesat" çıkardığı tespit edilen gayr-i Müslim cemiyetlerinin merkezi yönetim tarafından kaplarına kilit vurulmuş, yetkilileri tevkif edilmiştir. Osmanlı merkezi yönetiminin buna sebep olarak, savaş yıllarından önce gayr-i Müslimler etrafında başlayan burjuva sınıfının dinamikleri arasında kendilerini, Osmanlı "vatanseveri" ve "Osmanlı Milleti" ne bağlı olarak tanımlayan kişilerin, savaş yıllarında jimnastik cemiyetlerinin etrafında "ayrılıkçı faaliyetlerin" (Siyonizm, Hellenizm v.b.) organizasyonlarını tertip etmeleri, siyasal ve iktisadi anlamda desteklemeleri gösterilmiştir.

Jimnastik, yalnız bir toplumun değil, dünya üzerindeki tüm toplumların fiziksel, mental anlamda gelişebilmesi, sağlıklı yaşayabilmesi, hızla iyileşmesi, ahlakının ve disiplin anlayışının yükselmesi, milletlerin birbiri ile sevgi ve dostluk bağı kurabilmesinde önemli bir sacayağı vazifesi görmüştür. Ancak sporun kendisi de rekabete dayalı olmasına rağmen, Osmanlı gayr-i Müslimleri tarafından sporun birleştirici yönü bir kenara bırakılarak, ırksal anlamda bağlı olduklarını düşündükleri toplumu yüceltebilmek adına, içinde yaşadıkları topluma karşı sporu bir kışkırtma vasıtası olarak kullanmayı hatta ilerleyen dönemlerde mensubu oldukları ırkın, işgal ordularında nefer olmayı tercih etmişlerdir.

Osmanlı toplumu içerisinde yer alan tüm gayr-i Müslim cemiyetleri "ayrılıkçı" faaliyetlerin içerisinde yer almamıştır. Bazı cemiyetler, yaşadıkları toplumun gerçekliklerine dâhil olmak sureti ile varlıklarını vatandaşlık bağı ile bağlı buldukları devletin, sportif anlamda inkişaf etmesine adanmışlardır. Bunun en doğru örneğini, 1912 yılında İsveç'in başkenti Stockholm'de tertiplenen Olimpiyat Oyunlarında görebilmek mümkündür. Ayrıca, gayr-i Müslim

toplumunun yaşadıkları Osmanlı coğrafyasında jimnastiğin gelişimi adına spor salonlarının ve statların inşası, yurtdışından jimnastik aletlerinin getirilmesi ve hatta Türk jimnastik kulüpleri ile işbirliği yapmak sureti ile sporun söz konusu topraklarda gelişimi adına yoğun gayretlere girdikleri de tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- BOA.HR.TH. 32.12.1-6 Fi 27.07.1296 (5 Temmuz 1295/ 17 Temmuz 1879).
- BOA.HR.TO.556.78.1 Fi 8 Şaban 1296 (16 Temmuz 1295 / 29 Temmuz 1879).
- BOA.HR.TH.32.81.1-7 Fi 26 Ramazan 1296 (1 Eylül 1295 / 13 Eylül 1879).
- BOA.HR.TH.32.12.1 Fi 27.7.1296 (5 Temmuz 1295 / 17 Temmuz1879).
- BOA.HR.TO. 133.91.1 Fi 6 Şevval 1296 (11 Eylül 1295 / 23 Eylül 1879).
- BOA.A.} MTZ.RŞ. 1.10.1 Fi 7.10.1296 (12 Eylül 1295 / 24 Eylül 1879).
- BOA.HR.SYS. 1919.29.1,3-4 Fi 27 Zilkade 1296 (31 Teşrin-i evvel 1295 / 12 Kasım 1879).
- BOA.A.} MTZ.RŞ. 1.21.1 Fi 6.12.1296 (9 Teşrin-i Sâni 1296 /21 Kasım 1879).
- BOA.HR.TO. 136.33.1 Fi 30.07. 1297 (26 Haziran 1296 / 8 Temmuz 1880).
- BOA.DH.MKT. 177.32.1 Fi 25.05.1311 (22 Teşrin-i Sâni 1309 / 4 Aralık 1893).
- BOA.Y.PRK.ASK.138.68.1-2-4 Fi 1315 (1313 /1897).
- BOA.HR.ŞFR.04. 225.32.1-7 Fi 29.06.1316 (1 Kanun-i evvel 1316 / 13 Aralık 1898).
- BOA.Y.PRK.MK. 8.104.1-14 Fi 16.11.1316 (16 Mart 1315 / 28 Mart 1899).
- BOA.HR.SFR.04. 594.40.1 Fi 9.08.1317 (1 Kanun-i evvel 1315 / 13 Aralık 1899).
- BOA.HUS.410.86.1,3,5 Fi 29.5.1318 (11 Eylül 1316/ 24 Eylül 1900).
- BOA, HR.SFR.04. 362.17.1-2 Fi 26.1.1318 (13 Mayıs 1316 / 26 Mayıs 1900).
- BOA.HR.SFR.04. 216.25.1. Fi 17.04.1319 (21 Temmuz 1317 / 3 Ağustos 1901).

- BOA, HR.SFR.04. 217.73 Fi 22.01.1320 (18 Nisan 1318 / 1 Mayıs 1902).
- BOA.MF.MKT. 716.12.1-6 Fi 01.04. 1321 (14 Haziran 1319 / 27 Haziran 1903).
- BOA.DH.MKT. 744.66.1 Fi 4.5.1321 (16 Temmuz 1319 / 29 Temmuz 1903).
- BOA.DH.MKT.1044.43.4-1-4 Fi 30.11.1323 (13 Kanun-i Sâni 1321/26 Ocak 1906).
- BOA.DH.ŞFR. 415.3.1-2 Fi 21.11.1323 (3 Şubat 1321 /16 Şubat 1906).
- BOA.MF.MKT. 911.46.1-3 Fi 21.12.1323 (3 Şubat 1321 / 16 Şubat 1906).
- BOA.TFR.I.MN. 87.8663.1 Fi 14.10.1324 (25 Şubat 1321 / 10 Mart 1906).
- BOA.DH.ŞFR. 365.43.1-2 Fi 24.03.1322 (24 Mayıs 1322 / 6 Haziran 1906).
- BOA.HR.SFR.04. 235.79.1-2 Fi 25.5.1324 (4 Temmuz 1322 / 17 Temmuz 1906).
- BOA. HR.SFR.04. 809.63.1-2 Fi 19.7.1324 (26 Ağustos 1322/08 Eylül 1906).
- BOA.DH.SFR. 415.3.1 Fi 10 Cemazüyel-evvel 1326
(28.03.1324 / 10 Haziran 1908).
- BOA. HR.SFR.04. 247.7.1-2,4-5 Fi 4.6.1326 (21 Haziran 1324 / 4 Temmuz 1908).
- BOA.SFR.04. 827.59.1 Fi 14.06.1326 (1 Temmuz 1324 / 14 Temmuz 1908).
- BOA.DH.SFR. 414.105.1 Fi 18 Cemazüyel-evvel 1327 (25.03.1325 / 7 Haziran 1909).
- BOA.DH.MKT. 2840.90.1-4 Fi 23.05.1327 (30 Mayıs 1325 / 12 Haziran 1909).
- BOA.DH.MKT. 2852.89.2 Fi 03.06.1327 (9 Haziran 1325 / 22 Haziran 1909).
- BOA.TFR.I..SL. 215.21458.1 Fi 20.7.1327 (25 Temmuz 1325 / 7 Ağustos 1909).
- BOA.TFR.I. SL. 216.21600.1 Fi 03.08.1325 (7 Ağustos 1325 / 20 Ağustos 1909).
- BOA.DH.MKT. 2907.67.1 Fi 05.08.1327 (9 Ağustos 1325 / 22 Ağustos 1909).
- BOA.MF.İBT.255.3.1-3 Fi 19.12.1327 (19 Kanun-i evvel 1325 / 1 Ocak 1910).
- BOA.DH.EUM.THR. 24.45.01 Fi 28-1-1328/ (27 Kanun-i Sâni 1325 /9 Şubat 1910).

- BOA.DH.SN.THR. 8.29.1 Fi 16.06.1328 (12 Haziran 1326 /25 Haziran 1910).
- BOA.DH.EUM.THR. 105.09.03-5 Fi 27.06.1328 (23 Haziran 1326/6 Temmuz 1910).
- BOA.DH.EUM.THR. 40.40.1 Fi 28.06.1328 (24 Haziran 1326 / 7 Temmuz 1910).
- BOA.BEO. 3776.283188.1-3 Fi 28.6.1328 (24 Haziran 1326 / 7 Temmuz 1910).
- BOA.HR.SFR.04. 420.15.1-8 Fi 1.07.1328 (1 Temmuz 1326 /14 Temmuz 1910).
- BOA.DH. MUİ. 110.49.3-5 Fi 03.07.1328 (28 Haziran 1326 / 11 Temmuz 1910).
- BOA.DH.SN.THR. 11.34. Fi 17.8.1328 (10 Ağustos 1326 /23 Ağustos 1910).
- BOA.DH.SN.THR. 11.34.1-4 Fi 17.08. 1328 (11 Ağustos 1326 / 24 Ağustos 1910).
- BOA.DH.SYS. 53.8.2-3 Fi 06.03.1329 (22 Şubat 1326 / 7 Mart 1911).
- BOA.DH.İD. 126.9.1-2 Fi 14.03.1329 (2 Mart 1327 / 15 Mart 1911).
- BOA.DH.İD 126.15.1-3 Fi 29.04.1329 (16 Nisan 1327 / 29 Nisan 1911).
- BOA.DH.İD. 126.26.1-4 Fi 01.12.1329 (10 Teşrin-i sani 1327 / 23 Kasım 1911).
- BOA.DH.İD. 132.12.1-8 Fi 12.05.1330 (16 Nisan 1328 / 29 Nisan 1912).
- Yeni İstanbul*, 17 Haziran 1954, s.2.

- Ağakay, Mehmet Ali, (1966). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Alkan, Mehmet Ö., (2003). "Osmanlı'da Cemiyetler Çağı", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 238, s. 6,11.
- Baltas, Andreas, (2021). *1890-1922 Arası İzmir'de Faaliyet Gösteren Rum Spor Kulüpleri*, (Hamit Sakallı, Çev.), İzmir: Yakın Kitabevi.
- Başkutlu, Salih - Özçakır, Sabri, (2020). "Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri", *ANKARAD/AJARS (Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. II, s.401-402.
- Benbassa, Esther, (1990). *Son Osmanlı Hahambaşısının Mektuplar: Alyans'tan Lozan'a*, İstanbul: AD Kitapçılık.

Bloom, James J., (2010). *The Jewish Revolts Against Rome A.D. 66-135, A Military Analysis*, North Carolina: Mc Farland & Company Inc. Publishers.

Çakır, Hamza, (2008). "Türk Basınında İlk Spor Gazetesi "Futbol" ", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S:36, s.187.

Çelik, Recep, (2013). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Cemiyetler*, Ankara: Bion Dijital baskı Matbaacılık.

Kılıçoğlu, Cihangir, Çiğdem (2017). *İkinci Meşrutiyet'ten Milli Mücadele'ye Anadolu'da Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Rum Örgütlenmeleri (1908-1922)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Delevi, Metin, (2019). *Türkiye Spor Tarihinde Yahudi Sporcular*, İstanbul: Libra Yayınevi.

Fişek, Kurthan, (1983). "Türkiye'de Spor", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. VIII, İstanbul: İletişim Yayınları.

Erdoğan, Mustafa, "Cemaat, Cemiyet ve Ulus-Devlet", *Demokrasi Platformu*, Yıl: 6, Sayı: 23, Yaz 2010, s. 3.

Günay, Mehmet, (2016). "Türkiye'de Spor Cemiyetlerinin Kuruluşu ve Bu Cemiyetlerin Etnik Amaçlarla Kullanılması" *International Journal Of Sport Culture And Science*, C.4, Sayı: Özel Basım, s.392.

Günay, Nejla, (2017). "Osmanlı Devleti'nde Kurulan Spor Cemiyetleri ve Jimnastik Derslerinin Milliyetçilik Hareketlerindeki Rolü", C.81, S. 292, *Bellekten*, s.918.

İbrahim Kamil, (2016). "I. Balkan Savaşı ve Bulgar Ordusunda Ermeni Bölüğü" *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S. 51, s.2.

Karadoğan, Umut C., (2021). *Geçmişten Geleceğe Kültürel Miras: Kırkpınar Yağlı Güreşleri*, Ankara: Berikan Yayınları.

- Karpat, Kemal H., (1999). "Etnik Kimlik ve Ulus Devletlerin Oluşumu", *Osmanlı*, (Ed. Güler Eren), C. 2, Yeni Türkiye Yay., s. 21.
- Kay, Arthur, (2002). *God's Blueprint for Bible Prophecy: Daniel*. Eugene, Oregon: Harvest House Publishers.
- Kılıçoğlu Cihangir, Çiğdem, (2019). "Osmanlı Rumlarında Cemiyetleşme Olgusu ve Rum Kültür Cemiyetleri: İzmir Örneği", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. XIX., S.39, s.398-399.
- Kızıloğlu, Sedat, (2012). "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2, S.1, s.36-54.
- Kuran, Aram-Hıçyılmaz Ergun, (2017). *Osmanlı'dan Günümüze Ermeni, Rum ve Musevi Spor Kulüpleri ve Sporcuları*, Poseidon Yayıncılık.
- Fusun Kuter-Kuter Murat, (2012). "Spor Yoluyla Değerler Eğitimi" *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, C.3, S.6, s.84-86.
- Okay, Cüneyd, (1999). "Meşrutiyet Dönemi'nde Savaş ve Çocuk", *Osmanlı, Cilt: 5*, Toplum, Güler Eren (Ed.), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Orhon, Adnan, (1997). "Selim Sırrı Tarcan'ın Beden Eğitimi Anlayışı ve Spor Görüşü", *Türk Eğitim Derneği Eğitimcilerimiz Anma ve Tanıtma Dizisi: 5*, Alp Ofset-Matbaacılık, Ankara, s.112.
- Umland, Joshua, (2013). *Max Nordau and the Making of Racial Zionism*, Master Thesis, University of Colorado, Boulder.
- Sabah Genel Kültür Ansiklopedisi, (1988). "Samson Maddesi", 4. Cilt, , İstanbul: Cem Ofset.
- Shaw, Standford J., (2008). *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, (Çev. Meriç Sobutay), İstanbul: Kapı Yayınları.
- Sibgotullina, Elfina, (2021). "Stambulskiye Novosti Gazetesinde Tefik Fikret ve Osmanlı Milli Marşı", *Türkbilig*, S.23, s.107-114.

Sivaz, Bayram Ali, (2016). İttihat ve Terakki Partisinin Beden Eğitimi ve Spor Politikaları ve Uygulamaları, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), *Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Şahin, Raşit, (2019). “Sanayi Devrimi Neden Osmanlı İmparatorluğu’nda Başlamadı?” C. 2, S.1, *BEMAREJ (Business Economics and Management Research Journal)*, s. 10-11.

Tağmat Çağla D., (2019). “İki Vatanlı Bir Rum Futbol Kulübü: Apollon Smyrnis (1891-2017)” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.64, s.345.

-----, (2020). “Birinci Dünya Savaşı Yıllarında İstanbul Rumlarının Sosyo-Kültürel Faaliyetleri”, *BELLEK Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, C.2 S.1, s. 89-105.

Temizgüney, Firdes, (2019). “Osmanlı İstanbul’unda Siyonist Bir Cemiyet: Makabbi Jimnastik Cemiyeti”, *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl: 12, S.XXXVIII, s.341.

Tokgöz, Habip, (2017). “İsrail Devleti’nin Kuruluşunda Theodor Herzl ve Siyonizm” *Anasay*, Yıl: 1, S. 1, s.183-195.

Toprak, Zafer, (1985). “1909 Cemiyetler Kanunu”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul: İletişim Yayınları.

Üstel, Füsun, (2008). *Makbul Vatandaşın Peşinde: II. Meşrutiyet’ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yetkin, Çetin, (1996). *Türkiye’nin Devlet Yaşamında Yahudiler*, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın-Yayın.

Yiğit, Ahmet, (2019). “Jimnastik Sporunun Osmanlı Devletine Girişi ve Uygulama Örnekleri” *Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları VIII*, K. Maraş.

İnternet Kaynağı

Ozinian, Alin, “Osmanlı Hilali” ile Ermeni Sporcular

<https://kronos34.news/tr/osmanli-hilali-ile-ermeni-sporcular/>

EXTENDED ABSTRACT

The "communalization" culture, which emerged as the Ottoman administration established its social bond with its people on a religious understanding rather than the "millet system" in the traditional way until the 19th century, has been the most basic factor preferred by the society while expressing itself for centuries. The change of the concept of "society and community" mentioned in the administration of the Ottoman Empire, on the other hand, was realized with the effect of the French Revolution in the country. In this process, the society has evolved from the position of a religious community, highlighting its unique and ethnic ties, and allowing a new organizational model by dividing it into small groups.

In this process, the society has evolved from the position of a religious community, highlighting its unique and ethnic ties, and allowing a new organizational model by dividing it into small groups. In this way, there was a social environment in the Ottoman Empire where the main difference between the subject and the reaya ended with this modernization perception.

Based on this idea, sports, which is one of the figures used by the society to express itself at the point of socialization in the Ottoman Empire, was also affected by this current of thought and changed. While the Ottoman Empire's view of sports and athletes did not go beyond the traditional until the XIX'th century, it took its share in the management of the change that started in the same century. In this context, the administration, which took steps to adapt to sports and the form of organization, started the process by placing the aforementioned application into the education-teaching activities in the first stage.

During the Constitutional Monarchy period, when sports activities were religious in origin, based on ingenuity and talent, and were not considered as the main field of occupation, it left its place to a period in which sports began to be actively practiced through societies.

While all these processes were going on, together with the Constitutional Monarchy regime, the Union and Progress administration was under the influence of "nationalist trauma", especially with the intense and devastating effect of the Balkan Wars. It has developed a radical discourse and control mechanism in order to raise new "national generations" within it. The aim here is to instill nationalist consciousness in Ottoman generations through education, publications and festivals, with the concept of "national family", which they set

as a model. A "disciplined and national" youth wanted to be built by the Union and Progress administration is to create a "strong generation" from the army, which was ineffective as in the Balkan Wars, with high morale and motivation, and prepared for all kinds of threats and dangers that may arise against the state. At this point, gymnastics in the Ottoman country is trying to make progress with personal efforts. The most valuable of these personal efforts belongs to Selim Sırrı Bey. These aforementioned activities of Selim Sırrı Bey in the name of gymnastics were appreciated not only in his hometown but also abroad.

Until such a period, exercise remained only as a common practice of foreigners and non-Muslims. In this respect, the sportive activities that the administration put into practice by harmonizing the sports curriculum started in schools with the curriculum principles of the Western country, also paved the way for the Ottoman Empire to change in this sense for the future. The fact that a significant part of the population is foreigner and subject has definitely had an effect on the first signs of the change in the sports mentality in question in similar cosmopolitan cities such as Izmir and Istanbul. These cosmopolitan elements have also organized different sports organizations through the clubs they have established in the mentioned cities, where different types of training are held.

In this study, the connection of modern sports activities with each other in the scale of religion and nationalism and the principles related to the subject were investigated with the "screening model", the development of the events in the past over time, the other changes experienced during the process were aimed to be learned, comprehended and explained to the reader. In connection with the subject, the "historical research" method, in which documents, sources and various publications are determined and evaluated by the researcher, has been tried to be used. The main purpose of historical research is to provide archival documents, private or official correspondence, translations of works in foreign languages, to provide all kinds of materials that can constitute a source related to historical events and ultimately to evaluate them appropriately. As a result, a compilation study method, which was revealed within the scope of qualitative study, was preferred. In this context, the study mainly focused on the periodical publications and official archive documents of the period, and the studies of foreign researchers were examined within the framework of the research.